

UCHWAŁA Z DNIA 20 LISTOPADA 2000 R.

I KZP 31/2000

Zagrożonym niewypłacalnością w rozumieniu art. 300 § 1 k.k. może być każdy dłużnik podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą.

Przewodniczący: sędzia SN E. Strużyna.

Sędziowie SN: J. Szewczyk (sprawozdawca), F. Tarnowski.

Prokurator Prokuratury Krajowej: R. Stefański.

Sąd Najwyższy w sprawie Krzysztofa J. i Agaty J., po rozpoznaniu, przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k., przez Sąd Okręgowy w K., postanowieniem z dnia 9 sierpnia 2000 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

Czy odpowiedzialności z art. 300 § 1 k.k. w przypadku występowania znamienia „... w razie grożącej mu niewypłacalności” podlegają wyłącznie osoby – dłużnicy prowadzący działalność gospodarczą, czy też wszyscy dłużnicy?

uchwalił udzielić odpowiedzi jak wyżej.

UZASADNIENIE

Przekazane Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne wyłoniło się na tle następującej sytuacji.

Postanowieniem z dnia 5 lipca 2000 r. Sąd Rejonowy w K. na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. umorzył postępowanie karne przeciwko Krzysztofowi i Agacie J., oskarżonym o to, że w dniu 1 kwietnia 1999 r. w D., działając wspólnie i w porozumieniu uszczuplili zaspokojenie swego wierzyciela – Powszech-

nej Kasy Oszczędności – Bank Państwowy Oddział w K. w ten sposób, że zbyli samochód dostawczy marki Ford Transit i nie przeznaczyci otrzymanych środków w kwocie 3 000,- zł na spłatę zadłużenia, tj. o przestępstwo określone w art. 300 § 1 k.k.. W uzasadnieniu orzeczenia sąd pierwszej instancji wskazał, iż oskarżeni zachowaniem swym nie wyczerpali znamion zarzucanego im przestępstwa, gdyż nie prowadzili działalności gospodarczej, zaś podmiotem czynu opisanego w art. 300 § 1 k.k. może być tylko dłużnik prowadzący działalność gospodarczą (przedsiębiorca).

W zażaleniu na powyższe postanowienie oskarżyciel publiczny zarzucił obrazę art. 300 § 1 k.k., polegającą na dokonaniu nieprawidłowej wykładni tego przepisu przez przyjęcie, iż dotyczy on tylko dłużników prowadzących działalność gospodarczą.

Rozpoznając zażalenie, Sąd Okręgowy w K. powziął wątpliwości wymagające zasadniczej wykładni ustawy, które przedstawił w trybie art. 441 § 1 k.p.k. Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 300 § 1 k.k. penalizuje zachowanie, polegające na udaremnieniu lub uszczupleniu zaspokojenia wierzyciela przez dłużnika zagrożonego niewypłacalnością lub upadłością, który usuwa, ukrywa, zbywa, darowuje, niszczy, rzeczywiście lub pozornie obciąża albo uszkadza składniki swojego majątku.

Oczywistym jest, że upadłość zagraża tylko podmiotowi gospodarczemu, gdyż za upadłego może być uznany wyłącznie przedsiębiorca, który zaprzestał płacenia długów (art. 1 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe – Dz. U. z 1991 r., Nr 118, poz. 512 ze zm.). Natomiast wątpliwości interpretacyjne budzi znaczenie słowa „niewypłacalność”, gdyż brak jest stosownego orzecznictwa w tym zakresie, a w doktrynie prezentowane są stanowiska rozbieżne. Przeważa pogląd, iż podmiotem czynu opisanego w art. 300 § 1 k.k. może być każdy dłużnik, niezależnie od tego, czy jest przedsiębiorcą, czy też nie prowadzi działalności gospodarczej.

Przeciwstawne stanowisko opiera się na założeniu, że w obrocie gospodarczym mogą brać udział tylko przedsiębiorcy, a termin „niewypłacalność” dotyczy takich jednostek, których upadłości nie można ogłosić (por. art. 3 i art. 5 § 3 prawa upadłościowego).

Zgodnie z hierarchią dyrektyw interpretacyjnych, punktem wyjścia do rozważań na temat znaczenia przepisu art. 300 § 1 k.k., winna być jego wykładnia językowa.

W języku polskim słowo „niewypłacalny” oznacza „nie mogący się wywiązać ze swoich zobowiązań pieniężnych, nie mogący spłacić długów” (Słownik języka polskiego pod redakcją M. Szymczaka, Warszawa 1979, t. II, s. 372). Z treści przepisu art. 300 § 1 k.k. wynika, iż sprawcą opisanego w nim przestępstwa jest osoba, której grozi niewypłacalność lub upadłość. Spójnik „lub” wyraża „możliwą wymiennność albo wzajemne wyłączenie się części zdania” (cyt. Słownik, t. II, s. 55). Czyli, literalnie rzecz biorąc, na podstawie art. 300 § 1 k.k. odpowiadać mogłaby osoba, której grozi niewypłacalność i upadłość, ale również niewypłacalność albo upadłość. Jednakże w toku wykładni językowej niedopuszczalne jest takie ustalenie znaczenia normy, przy którym pewne zwroty okazują się zbędne. Nie ulega przecież wątpliwości, że objawem niewypłacalności jest faktyczne zaprzestanie płacenia długów, a to stanowi podstawę ogłoszenia postanowienia o upadłości. Dłużnik, któremu grozi upadłość, w istocie jest już niewypłacalny. W konsekwencji przedstawionego rozumowania należy wykluczyć interpretację prowadzącą do wniosku, że użycie w art. 300 § 1 k.k. pojęć niewypłacalności i upadłości jest zbędne, gdyż wystarczyłoby samo określenie „niewypłacalności”.

Pomocnym w poszukiwaniu właściwej interpretacji przepisu prawnego jest ustalenie zamiaru jaki przyświecał ustawodawcy w toku redagowania art. 300 § 1 k.k. (wykładnia autentyczna). Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego wskazuje na to, iż przepisy dotyczące ochrony wierzycieli nawiązują do stosownych rozwiązań kodeksu karnego z 1932 r. (Nowe kodeksy karne z

1997 r. z uzasadnieniami. Warszawa 1997, s. 210). Kodeks karny z 1932 r. nie ograniczał odpowiedzialności za przestępstwa popełnione na szkodę wierzycieli do osób prowadzących działalność gospodarczą. W uzasadnieniu do rozdziału XL tego kodeksu stwierdzono, że „nowożytnie ustawodawstwa (.....) tworzą po prostu jedno ogólne pojęcie działania na szkodę wierzycieli bez względu na to, czy dłużnik jest kupcem, czy nim nie jest” (Motywy do kodeksu karnego z 1932 r., t. V, z. 4, s. 235). W komentarzu do art. 276 k.k. z 1932 r. (stanowiącego odpowiednik art. 300 § 1 k.k.) L. Peiper wyjaśnił, iż podmiotem wspomnianego przestępstwa jest „każda osoba fizyczna bez różnicy swego stanu, zawodu lub zajęcia, a więc kupiec, przemysłowiec, rolnik, rękodzielnik, urzędnik państwowy, samorządowy lub prywatny, członek wolnego zawodu itd.” (L. Peiper Komentarz do kodeksu karnego, prawa o wykroczeniach, przepisów wprowadzających obie te ustawy oraz do rozporządzenia Prezydenta R.P. o niektórych przestępstwach przeciw bezpieczeństwu państwa z dnia 24.10.1934 r. z uwzględnieniem ustawy karnej skarbowej. Kraków 1936, s. 595).

Jak już wspomniano, omawiane zagadnienie budzi spór w doktrynie. W piśmiennictwie zdecydowanie przeważa słuszny pogląd, iż niewypłacalnym podmiotem czynu opisanego w art. 300 § 1 k.k. może być każdy dłużnik, niezależnie od tego, czy jest podmiotem gospodarczym, czy takiego przymiotu nie posiada. Niewypłacalność bowiem nie jest związana wyłącznie z prowadzeniem działalności gospodarczej (O. Górniok w: O. Górniok, S. Hoc, S. M. Przyjemski. Kodeks karny. Komentarz. Gdańsk 1999, t. III, s. 407; A. Marek. Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna. Warszawa 2000, s. 349; H. Pracki. Nowe rodzaje przestępstw gospodarczych. Prokuratura i Prawo 1999, z. 2, s. 26; M. Wiśniewski. Prawnokarna ochrona wierzytelności majątkowych uczestników obrotu gospodarczego. Kraków 2000, s. 29; J. Wojciechowski. Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo, Warszawa 1997, s. 529).

Odosobniony jest pogląd, iż podmiotem przestępstwa opisanego w art. 300 § 1 k.k. może być tylko podmiot prowadzący działalność gospodarczą, gdyż

znamię „niewypłacalności” dotyczy wyłącznie przedsiębiorstw, których upadłości nie można ogłosić (J. Majewski w: G. Bogdan, K. Buchała, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, M. Rodzynekiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll. Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Kraków 1999, t. III, s. 375). Zdaniem J. Majewskiego zaprezentowana wykładnia w pełni harmonizuje z rodzajowym przedmiotem ochrony analizowanego przestępstwa jakim jest prawidłowość obrotu gospodarczego, a nie całego obrotu cywilnego.

Powyższy argument nie jest przekonujący, gdyż obrót gospodarczy może odbywać się nie tylko pomiędzy przedsiębiorcami, tj. podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą w sposób profesjonalny, lecz także pomiędzy takimi podmiotami a konsumentami, dla których transakcje mają charakter niezawodowy (por. K. Kruczałak. Prawo handlowe. Zarys wykładni. Warszawa 1997, s. 17).

Konkludując, analiza przedstawionych rozważań prowadzi do wniosku, iż zagrożonym niewypłacalnością w rozumieniu art. 300 § 1 k.k. może być każdy dłużnik podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą.